

דף שבועי

בס"ד

פרשת בא, תשפ"ד, מספר 1553

מה העבודה הזאת לכם

יצחק עתשלו

מהר"י קרא: "שציוה המקום לאוכלו צלי מה שלא ציוה בתורה בתודה ושלמים".

רשב"ם: "המשונה משאר ימים טובים מכמה דברים".
ראב"ע:

וטעם שאילת הבנים, בראותם כל המשפחה חבורה אחת אוכלים שה תמים, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ועצם לא תשברו בו, ובן נכר וערל ותושב ושכיר לא יאכל בו, ואין זה המנהג במועדים אחרים.
ר"ע ספורנו:

שאינה ביום מקרא קדש כשאר הקרבנות, ולא תוך זמן שאר הקרבנות, שהוא מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ולמה לא יספיק קרבן אחד לכל ישראל כמו בשאר קרבנות צבור. אפילו בעידן המודרני, הנצי"ב מעיר גם הוא על השוני בסעודה כגורם לשאלת הבן:

של קרבן פסח, שאין לה שום תכלית כמו כל קרבן שבא לרצון או לכפרה, ובכור ומעשר שאינם מרצים גם כן טעמים ידוע במקומם, אבל פסח למה הוא בא, אם מפני התודה לה' על הנס של יציאת מצרים, לא היתה ראויה אלא לאותה שעה, שלא מצינו מצוה לעשות זכר לנס לעולם, זולת חנוכה ופורים קבעו חכמים בזמנם גם כן לטעמים ידועים בענין הנס שיהא לנו לזכר, ולא לגוף הנס בלבד. מעתה יש לדעת מה הענין שמורה מעשה הפסח לדורות.

מנקודת ראותם של מפרשים אלו (ועוד מספר לא מבוטל שקצרה היריעה מלהציג) הבן אינו תוקף, אינו מורד ואינו מתחצף כלפי אביו, אלא שואל שאלה בכנות, ומחפש תשובה לתעלומה שזה עתה גילה.

היוצא מכך ששאלת הבן נידונה בספרות הפרשנית בשני מישורים. האחד, כחלק ממערכת הדיאלוגים בין בנים לאבות, ואז שאלה זו נראית חצופה, מלאה

פרשתנו כוללת את מירב המצוות הקשורות לחג המצות, והמוקד העיקרי שבהן הוא קורבן הפסח. שלוש אינטראקציות בין האב ובנו מתוארות בהקשר הרחב של חגיגת היציאה ממצרים, ובהן האב מצווה לספר לבנו את הסיפור הנפלא של גאולת העם מבית עבדים. שלושת התיאורים הללו, בנוסף לאזכור הרביעי בספר דברים, מהווים את התשתית לאחד מהמדרשים המפורסמים, הלא הוא "מדרש ארבעת הבנים". מדרש זה מופיע, בין היתר, במכילתא (בסוף פרשתנו) ובתלמוד הירושלמי (פסחים פ"י ה"ד / לז ע"ד). בכל נוסחאותיו, כל אינטראקציה מתפרשת כדיאלוג בין אב לבן עם תכונה מסוימת המגדירה את הבן. לפי סדר המקראות, האינטראקציה הראשונה היא בין הבן המזוהה במדרש כ"בן רשע", על סמך שימושו במילה "עבודה" לתאר את טקס הקורבן ועל סמך הסיומת של דבריו: "לכם".¹ מילה זו מתפרשת במדרש כביטוי לחוסר רצונו להשתתף בטקס הקורבן; "לכם ולא לה". ההשלכה, בצורה של "מידה כנגד מידה", באה מייד: "אף אתה הקהה את שיניו... 'בעבור זה עשה ה' לי' – לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל".

על אף השפעתה העצומה של ההגדה, מפרשי הפשט – גם ראשונים וגם אחרונים – לא הבינו כך את שאלת הבן: "מה העבודה הזאת לכם".² מהר"י קרא, רשב"ם, ראב"ע, ר"ע ספורנו והנצי"ב, כל אחד בדרכו הוא, הבין את השאלה ככזו שמביעה רצון ללמוד. כל אחד מהמפרשים הללו הצביע על אלמנט מוזר ומסקרן שבחגיגת הפסח וקורבנו.

* הרב יצחק עתשלו מכהן כראש בית המדרש בישיבת שלהבת בלוס אנג'לס.

1 ייתכן שהפועל המתאר את דבריו: "יאמר" (לעומת "ישאלך" בשם' יגיד ודב' ו:כ) נתפס כמצביע על שאלה רטורית חצופה כלפי האב.

2 כצפוי, רש"י (שמ' יג:ז) מצטט את דברי המדרש ומזהה את הבן כאן כבן הרשע.

את הזקנים אודות הפסח והוא ממשיך להכניס את מילת ה"לכם" בציוויו: "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֶאֱן לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם" (שם:כא). האזכור היחיד של "לכם" בשתי הפרשיות הללו שיש בו צורך אינהרנטי הוא בפסוק לפני שאלת הבן: "וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֶּן ה' לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר" (שם:כה).

אדם כי יקריב מכם קרבן לה'

עולם הקורבנות מגוון ורחב, וכולל בהמות, עופות, סולת, שמנים ויינות. יש מהם שעולים כליל לה', ויש מהם שהאדם – המביא או הכוהן או שניהם – שותפים באכילת הקורבן. אך כל זה מתגלה לנו רק בספר ויקרא. לבני ישראל העומדים להיפדות משעבוד מצרים יש קורבן היסטורי העומד בראש תודעתם הלאומית. כשאבי האומה ניצב על הר המוריה עם בנו יצחק, ועמד להעלותו כעולה. האיל שהביא במקומו אכן היה קורבן עולה – שכולו עולה לה' – הקורבן הצרוף.

מה שמתמיה את הבן בכל הטקס בא לידי ביטוי בדיוק במילה "לכם"; היאך כל המשפחה יושבת יחד ואוכלת "קורבן"? הייתכן שמתנה לה' תאכל ע"י מביאה? איך ניתן להבין שדם הקורבן ישמש סימן בעדנו ("לכם") על הדלתות, וכן הלאה. מה שהבן שומע מכל הציוויים הללו נוגד את מה שנראה לו, בתמימותו, כיאה וכנאה בעבודת ה'. ולכן שאלתו הבסיסית היא: "מה העבודה הזאת? לכם?" זהו בדיוק ה"לכם" שמתמיה. ועל כן באה התשובה: "וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל" (שם:כז). אותה שותפות שבה שיתף הקב"ה אותנו בגאולתנו, שבמקום להיות שחקנים פאסיביים, נצטוונו ליטול חלק בגאולתנו, כך הזיכרון-עולם השנתי לגאולה זו מתגלם בחלקנו הפעיל בשמחה – מ"החדש הזה לכם" ועד "הוא לבדו ייעשה לכם", שכל כולו מצביע על "זבח פסח הוא לה'".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

מרירות ותוקפנות. האחר, על פי הקשרה בכתוב, כשדנים אותה כשלעצמה, שאלה זו תמימה וכנה וכך מפרשים אותה.

אך אליה וקוץ בה – המילה המרכזית שמעוררת את זעמו של בעל המדרש – "לכם" נעלמת לגמרי מדברי המפרשים הללו. הם דנים בעצם שאלת הבן, ב"מה" שבראש השאלה ולא ב"לכם" המסיימה.

טרם ניגש להשיב על שאלה זו, יש לשאול על התשובה שהתורה מכתובה לנו: "וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ" (שם' יב:כז). לפי הבנת המדרש, שהבן מוציא את עצמו מן הכלל, יש מקום לטעון שתשובה זו אכן מתאימה, שהיא מצביעה על הבחירה הגורלית שקבעה מוות או חיים באותו לילה. האם בן זה היה מעדיף להיות בבית מצרי באותו מעמד? אך לפי דברי הפרשנים שהזכרנו, והדרך שרואה בדברי הבן שאלה תמימה, איך התשובה המוכתבת עונה לשאלתו?

אני מבקש לקשר ולגשר בין שתי הגישות הקוטביות הללו ולהסביר את דברי הבן לפי פשוטם ולרוח המפרשים הללו, אך להסביר גם את ה"לכם" שבו הבן מסיים את שאלתו. נראה לי שמילית זו טומנת בחובה מניע מרכזי לשאלתו, ולהבנת החידוש שבקורבן הפסח. בכך אנסה להסביר גם את טיב התשובה של התורה.

לכם: מילה מנחה בפרשות "החדש" ו"משכו"

פרשת "החודש" (שם' יב:א-כ) משמשת תפנית יסודית בתורה. לראשונה, הקב"ה מצווה את משה לצוות את בני ישראל במצוות, חלקם חד-פעמיות וחלקם נצחיות. זו תחילת החלק החקיקתי בתורה, וכשבאים לקרוא פסוקים אדירים אלו, ייתכן שפריטים "שוליים" נעלמים מעין הקורא. יש לשים לב שהמילה "לכם" מופיעה 8 פעמים בפרשה זו, וכולן לכאורה ללא צורך. למשל: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֻדְשֵׁי רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם:ב). פסוק זה היה משמיע בדיוק את אותו המידע ואותו הציווי ללא המלה לכם³. כן הדבר, למשל, בשני האזכורים הבאים אחר-כך: "שֶׁה תָּמִים זָכַר בֶּן שָׁנָה יְהִי לָכֶם... וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמַרְתָּ" (שם:ה-ו). מה היה חסר אם הייתה התורה מצווה: "שה תמים זכר בן-שנה יהיה, מן-הכבשים ומן-העזים תקחו. והיה למשמרת עד יום...".

מייד בתחילת הפרשה הבאה, המסתיימת בשאלתנו ובתשובה המכוונת לבן השואל, משה מצווה

³ כמובן שמדרש ההלכה, גם במכילתא וגם בתלמודים, מפיק לקח הלכתי ממילה "מיותרת" זו. למשל בפסוק טז המלה "לכם" מצמצמת את ההיתר של "אוכל נפש" להכנת אוכל ליהודים. מפרשי התורה מוסיפים גם את שלהם למשמעות מילה זו בפסוקים אלו. ראו, למשל, את דברי ר"ע ספורנו על המסר הכבד של "לכם" בציווי על קידוש החודש.